

Tarih İncelemeleri Dergisi
Cilt/Volume XX, Sayı/Number 2
Aralık/December 2005, 159-161.

Paul Edmund STANWICK: Portraits of the Ptolemies: Greek Kings as Egyptian Pharaohs, University of Texas Press, Austin, USA, 2002

Yukarı ve Aşağı Mısır'ın kral Narmer tarafından birleştirildiği tarih olan yaklaşık İ.Ö. 3100'de başlayan Eski Mısır tarihi, Erken Hanedanlar, Eski Krallık, Orta Krallık, Yeni Krallık, 3. Ara Dönem, Geç dönem, Makedon dönemi, Ptolemaioslar dönemi ve Roma dönemi şeklinde ana hatlara ayrılmıştır. Tüm bu dönemler içinde Ptolemaioslar dönemi, Büyük İskender'in ölümünden sonra onun generallerinden biri olan Lagos oğlu Ptolemaios'un kendisini İ.Ö. 305 yılında kral ilan etmesiyle başlar ve bu hanedanın son yöneticisi VII. Kleopatra'nın Actium'da Roma güçlerine yenilmesiyle sona erer. Hanedanın tüm kralları hanedanın kurucusu Ptolemaios'tan ötürü Ptolemaios adını taşırdı. Hanedanın kraliçeleri ise Arsinoe, Berenike ve Kleopatra adlarını taşımaktaydılar. Mısır'ın bu Makedon kökenli yöneticileri, yönetimleri esnasında sadece Yunan özelliklerini değil, Mısırlı yerel öğeleri de yönetimlerine yansıtışlardır.

Paul Edmund Stanwick, eserinde, Ptolemaios kraliyet portrelerini temel alarak, Ptolemaios devletinin yöneticilerini ve dolayısıyla da devletin resmi ideolojisini incelemiştir. Eser, önsöz/preface'den (s.i-ix) sonra kısaca bilgilendirme/acknowledgments (s.xi), açıklamalar/definitions and conventions (s.xv), Süllalelerin kronolojisi/dynastic chronology (s.xvii) bölümleri izler. Asıl metin sekiz bölüm (chapter) halindedir (s.1-90). Bunu ek/appendix a (s.90-94), ek/appendix b (s.94-97), katalog (s.97-133), kısaltmalar (s.133-135), bibliyografya (s.135-147), indeks (s.147-157) ve figür (s.157-236) bölümlerinden oluşmaktadır.

Asıl metnin bölüm başlıkları aşağıdaki şekildedir:

- I. Bölüm: A Unique Vantage Point (eşsiz bir bakış noktası), (1-5)
- II. Bölüm: The Priestly Decrees (rahipler kararnameleleri), (6-14)
- III. Bölüm : "Conspicuous" and Other Places (göze çarpanlar ve diğer yerler), (15-32)
- IV. Bölüm: A Visual Vocabulary (görsel kelime hazinesi), (33-42)
- V. Bölüm: Ideology and Royal Visage (ideoloji ve krali simalar), (43-53)
- VI. Bölüm: Chronology (kronoloji), (54-64)
- VII. Bölüm: Powerful Traditions, New Dynamics, (güçlü gelenekler, yeni dinamikler), (65-84)
- VIII. Bölüm. A Generations of Innovators (Yenilikçilerin jenerasyonu), (85-89)

I. Bölüm' de Ptolemaioslar'ın İskenderiye'nin lokalizasyonu ile sahip oldukları önemli konumu, geçmişi binlerce yıl önceye dayanan firavunluk sisteminin mirasçıları olmaları, Büyük İskender'in fetihleriyle başlayan ve Roma'nın vurucu gücü ile sona eren Ptolemaioslar döneminde güçlü propaganda araçları olan, liderleri ve onların amaçlarını destekleyen kraliyet portrelerinin en önemli özelliklerinin Mısır ve Yunan stillerinin bir karışımı olmaları vurgulanmıştır. Ayrıca bu bölümde Ptolemaios'un kendisini kral ilan etmesiyle başlayan ve İ.Ö.31'de VII.Kleopatra'nın Actium Deniz Savaşı'nda Octavian'a yenilmesiyle son bulan Ptolemaioslar tarihine, Ptolemaios portreleri ile ilgili bilimsel çalışmaların kimler tarafından yapıldığına ve bu portrelerin incelenmesi aşamasında kullanılan metodlara yer verilmiştir.

II. Bölüm'de Ptolemaioslar'ın yönetimlerinin ilk yıllarında Mısır üzerinde egemenlik kurabilmek için yerel rahipler ile güçlü ilişkiler kurmalarına ve pekçok dökümanın da bu durumu tasdik ettiğine yer verilmiştir. Ayrıca bu dökümanlardan kralın hükmeden olarak gücünün çeşitli simgeler ile vurgulandığını ve kraliyet ideolojisinin yeniden oluşturulmasında Ptolemaioslar ile yerel rahiplerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilediklerini de öğrenmekteyiz.

III. Bölüm'de 1994-95 yıllarında İskenderiye Feneri sitesi yakınında bulunan kralı kolossal heykellerin keşfinin Ptolemaios kraliyet heykeltraşlığı ile ilgili çalışmalarda çok önemli bir aşama olduğu ve buradan çıkan buluntuların stillerine değinilmiştir. Ayrıca Ptolemaios heykeltraşlığı ile ilgili araştırmalar yapılırken, antik yazarlar, karamameler ve biyografik nitelikli yazıtlardan da faydalanılabileceği ve Kanopus ile Memphis gibi Ptolemaios kraliyet heykeltraşlığı için önemli merkezlerin, coğrafi olarak Delta'dan Yukarı Mısır'a doğru ilerlediği belirtilmiştir.

IV. Bölüm'de Ptolemaios kraliyet heykeltraşlığı ile ilgili yapılan literatür çalışmalarına, VI. Ptolemaios'un Aegina'dan çıkan heykeli temel alınarak örneklendirme yapılmıştır. Bu heykel başına bakıldığında kralın "Yunan" (saç ve yüz), "Mısır" (hiyeroglif yazıt), "kral" (taçlar), ayrıca "güçlü" (çifte taç), "koruyucu" (uraeus), "ölümsüz yönetim" (granit malzeme) gibi özellikleri bünyesinde topladığına değinilmiştir. Ayrıca heykelin binlerce yıllık Mısır geleneklerinin etkisi altında olduğu kadar Yunanlı saç ve yüz ifadesi ile de zenginleştiği belirtilmiş ve bu özellikler alt başlıklar halinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

V. Bölüm'de Ptolemaioslar'ın kraliyetin özünü simgeleyen firavunlar zamanındaki Mısır kraliyet isimlerini aldıklarına, bu isimlerin alınmasının Ptolemaioslar'ın ideolojik amaçlarına uygun olduğuna, bu isimlerin yöneticinin nasıl hareket etmesi gerektiğini ve nasıl kabul göreceğini de bekrttığıne değinilmiştir. Ptolemaios kraliyet ideolojisi Mısır ağırlıklı olduğu kadar Yunan etkisini de gösterir. Etik, tanrısallık, meşruiyet ve "Yunanlılık" içeren Ptolemaios görünümü de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kraliyet portrelerinin teknik uygulama, malzeme, duruş, yazıt ve diğer yöntemler vasıtasıyla hanedanın ve onun yöneticilerini ideolojik açıdan ifade ettiği de bu bölümde ayrıntılarıyla belirtilen konulardandır.

VI. Bölüm'de Ptolemaios portrelerinin tarihlendirilip bir kronoloji oluşturulmasında pekçok yol olduğuna, bunu yaparken Mısır ve Yunan stillerini bünyesinde barındıran heykeller kadar, yazıtı olan heykellerin azlığı ve pekçok heykelin kralı özellikleri ve glyptik ipuçları kayb olduğundan, sikkeler üzerindeki portrelere ve papirüs rularının mühürlenmesinde kullanılan kralı yüzüklerinin baskılarını taşıyan bullaların da önemi vurgulanmıştır. Bunun sebebi sikke ve kil üzerindeki baskıların çoğunlukla korunmuş olmasıdır. Bu bölümde portrelerin sahip olduğu özellikler incelenmiş ve yüzyıllara ayrılarak ayrıntılı bir anlatımda bulunulmuştur.

VII. Bölümde ise Ptolemaioslar, Mısır'ın güçlü geleneklerini benimsemiş olsalar da Yunanlı öğeleri portrelerine yansıtmışlardır. Korunmuş olan heykeller onları çevreleyen tarihsel olayları, politik amaçları ve dinsel propagandayı açığa vurur. Ayrıca Ptolemaios yönetimi altında kraliyet heykeltraşlığı binlerce yıllık güçlü geleneklerin ve yeni enerjik Hellenistik Yunan portrelerinin bir birleşimi olarak gelişmiştir.

VIII. Bölümde yenilikçilerin açık başarısının Yunan ve Mısır formlarını cazip bir biçimde karıştırmaları ve daha da kayda değer olan, onların sanatsal anlatımlarını Yunan fikirlerine dayandırarak daha fazla bir biçimde bireyselleştirmeleri olduğuna değinilmiştir. Kralı portreler, sadece belirli konular için yapılmış ideolojik yapıtlar değil, ayrıca bağımsız heykeltraşlık

Yeni Yayınlar

atölyelerinin ustalığını, hakimiyetini aydınlatan bir konuma sahiptirler. İ.Ö. 3. yüzyılda, 4. yüzyıla bağlantısı görünen Ptolemaios krali portrelerinde önceki gelenekler takip edilmiş iken, 2. yüzyıla birlikte stil çeşitliliği, yeni heykeltıraşlık atölyelerinin ortaya çıkması ve eski olanların yeniden şekillendirilmesi söz konusudur.

Stanwick, kitabında, Ptolemaios kraliyet ailesinin tasvirlerine dayanarak, Eski Mısır'ın etkisiyle, azamet, tanrısallık, ideoloji, tarihsel olaylar, politik amaç ve dinsel propagandalarının, Yunanlı öğelerin eklenmesiyle plastik eserlere olan yansımaları ortaya koymaktadır. İncelemede çeşitli müzelerden derlediği eserleri de levhalar halinde vermiş, böylece iyi bir başvuru kitabı oluşturmuştur. Ptolemaios Devri üzerine çalışan kişiler için son dönemlerde yazılmış yararlı bir kitap olacaktır. Yurdumuzda da çıkan bazı krali tasvirlerin de yorumlanması için kullanılabilir. Örneğin Priene'de bir Ptolemaios kraliçesini gösteren kemikten yüzük kaşı bulunmuştur (25.Kazı Sonuçları Toplantısı 1.cilt, s.176 res.3).

Ayşe F. Caman

.....

.....

.....